

Driftundersøkelser — og hva så ?

Av dosent Hallvard Ødegaard.

Hallvard Ødegaard er dosent ved Institutt for Vassbygging ved NTH. Han er siv.ing. fra NTH, Bygg 1969 og dr.ing. samme sted, 1975.

Innlegg holdt på seminar i Norsk Forening for Vassdragspleie og Vannhygiene 5. september 1977.

Det snakkes i Norge mye om den driftsundersøkelsen som NIVA har gjennomført på oppdrag fra Miljøverndepartementet — og naturlig nok — fordi man nå har vist svart på hvitt det som mange av oss ante — nemlig at virkningsgraden på mange av disse anleggene var tilnærmet lik null.

Jeg vil i dette innlegget stille spørsmålsteget om hvilke konsekvenser resultatene fra undersøkelsen har hatt og vil få på driften av renseanlegg i Norge.

Som Eikum tidligere har vist, var det bare vel halvparten av de små anleggene (< 1000 pe) som ved prøvetidspunktet virket tilfredsstillende, og dårligst stod det til med de riktig små anleggene. Når vi kommer opp i anlegg over 1000 personer, så får ca. 3/4 av anleggene karakteren tilfredsstillende. Altså et temmelig nedslående resultat.

Selv om man nok bør ta de tallmessige resultater med en klype salt, undersøkelsen er jo temmelig grov — den baserer seg på stikkprøver i et tilfeldig prøvedøgn, er det ingen som helst tvil om

at resultatene burde få øynene opp for dette problemkomplekset hos noen og enhver. Men man tenker, ingen ting er så vondt at det ikke er godt for noe. Det at de tørre tall blir servert forurensningsmyndighetene direkte — det at det klart blir dokumentert at konsesjonsvilkår ikke er overholdt — at driftsøkonomien er høyst diskutabel — at kravene til driftsoperatørkvalifikasjonene ikke er innfridd — at det leverte utstyr ikke fungerer — at arbeidstilsynet ville plombert mange av anleggene om de hadde sett dem — det — trodde mange av oss, ville sette fart i myndighetene i forståelsen av at dersom vi mener noe med utbygging av renseanlegg — må vi ta konsekvensen av dette og bygge ut et kontroll — og driftsassistanseapparat som kan hindre slike tilstander.

Hva har så skjedd siden den første sjokkrapporten forelås? Som eksempel kan nevnes at i en kommune viste NIVA-undersøkelsen at 10 av de totalt 12 anlegg var svært utilfredsstillende, mens de to andre rett og slett var forbiholdet. I denne kommunen opplyses det at selv nå, mer enn to år etter undersøkelsen, er det lite man har hørt fra forurensningsmyndighetene i sakens anledning — ingen

endrede konsesjonsvilkår — ingen nye frister — ingen pålegg — ingen diskusjon — ingen anleggskontroll.

Det er derfor på sin plass å stille følgende spørsmål:

Har driftsundersøkelsen og resultatene fra denne ført til den bedring i driftsforholdene som man håpet skulle bli resultatet?

Går de renseanlegg som mer eller mindre stod for 1—2 år siden bedre nå?

Er de konstruktive mangler som ble påpekt utbedret?

Er det et rush på driftsoperatørkursene som en følge av at det viste seg at under halvparten av operatørene hadde et konsesjonspålagt kurs?

Har forurensningsmyndighetene overtatt og fulgt opp den stikkprøvekontroll NIVA satte i gang?

Kort sagt — Har vi noen bedre kontroll med anleggene nå enn før driftsundersøkelsen?

Jeg vet at disse noe provoserende spørsmål kan besvares ulikt i ulike deler av landet på samme måte som undersøkelsen viste at driften av anleggene varierte mye fra fylke til fylke. Jeg vet også, etter to års erfaring som forurensningsmyndighet på fylkesplan, at det er urettferdig å sette fylkesmyndighetene på anklagebenken fordi fylkesmyndighetene er så totalt underbemannet på denne sektoren at en skikkelig kontroll er umulig å få i stand. Det er de sentrale miljøvernmyndigheter som trekker opp retningslinjene for miljøvernpolitikken, og som nå har definert en klar policy for utbygging av renseanlegg gjennom landsplanen. Men — poenget er at renseanlegg i seg selv ikke har noen verdi som forurensningshindrende tiltak dersom de ikke virker som forutsatt. Når det gjelder drift av renseanlegg, synes jeg ikke miljø-

vernmyndighetene har vært like flinke til å trekke opp en klar policy og målsetting i og med at et skikkelig kontrollsystem ikke er oppbygget parallelt med anleggsutbyggingen.

Det er et enormt misforhold mellom de investeringer som gjøres i renseanlegg og de kostnader som legges ned i et kontrollarbeide for å sikre at investeringene blir riktig anvendt. Det viktigste med kontrollen er ikke at den skal gjøres for konsesjonsvilkårenes egen skyld, men at den tvinger folk ut på anleggene — bringer folk i kontakt med problemene — skaper forståelse mellom myndigheter og tekniske etater for verdien av driftstilsyn — øker kompetansen slik at rensetekniske problemer ikke forlates, men løses. Når forståelsen kommer — øker interessen for løsningen av problemene. Hvor mange har ikke gjort den observasjon at et anleggs driftstilstand er direkte avhengig av operatørens forståelse for og interesse for det han holder på med.

Men det er feil å tro at det bare er operatøren som må forstå hva det dreier seg om — det gjelder også deres overordnede. Pr. i dag er det unntakstilfelle at en gjennomsnittlig norsk kommune besitter renseteknisk kompetanse på ingeniør- eller sivilingeniørnivå.

Når det gjelder driftspersonalet, har Miljøverndepartementet initiert et viktig arbeid ved det utvalg som er nedsatt for å trekke opp retningslinjer for utdanning, arbeidsforhold, lønnsforhold o.s.v. Dette utvalg vil legge fram sin innstilling før årsskiftet, og følges denne innstilling opp, kan man i fremtiden vente en ny og radikalt forbedret situasjon hva angår personalets kvalifikasjoner til å drive anlegg.

Jeg er likevel overbevist om at første skritt i retning av en heving av driftsresultatene bør være en betydelig utvidelse

av kontrollapparatet — d.v.s., bemanningen hos forurensningsmyndighetene av personale som kan renseteknikk og som kan yte driftsassistanse og kontroll må økes. Nå vet jeg også hvor vanskelig det er å øke bemanningen i de statlige og kommunale organer, og at det er betydelig lettere sagt enn gjort, men jeg føler selv at denne del av forurensningstilsynet ikke får sin rettmessige prioritet, noe som resultatene fra driftsundersøkelsen vel er et bevis på.

Dersom vi brukte bare 1% av de 20 milliarder vi skal investere på 20 år i renseanlegg til kontrolltiltak, kunne vi ansette 50 mann til kontroll og assistansearbeid. Og denne prosenten ville ha en langt større forurensningshindrende virkning enn noen av de øvrige 99%.

På bakgrunn av den situasjon vi nå har, er det med beklagelse det må konstateres at miljøvernmyndighetene ikke har kunnet støtte økonomisk de teknisk-assistanseprosjekter som NTNF's Utvalg for drift av renseanlegg legger opp til. I den interimperiode vi fortsatt må ak-

septere underbemanning på denne sektor, tror jeg at dette tiltak er noe av det beste man kan gjøre for å heve standarden på kort sikt.

Ved NTH har vi, med støtte fra NTNF-utvalget, vært delaktig i flere driftsundersøkelser. Ved disse prosjekter er en lang rekke driftsproblemer avslørt, diskutert og avhjulpet. NTNF's initiativ i denne saken fortjener i høy grad myndighetenes oppmerksomhet og økonomiske støtte.

Som en avrunding vil jeg konkludere med at driftsundersøkelsen ennå ikke har fått den sekundæreffekt den burde ha fått. Denne sekundæreffekt, i form av bedre kontroll og driftsassistanse, er det de sentrale miljøvernmyndigheter som må initiere. Drift av renseanlegg må gjøres til et like sentralt tema som bygging av renseanlegg, og vi må opprette stillinger på driftssiden slik at de mange unge VA-ingeniører som nå har en relativt god teoretisk, renseteknisk bakgrunn, kan utnyttes i kommuner, fylker og stat hvor deres kunnskaper er sårt tiltrengte.